

VODIČ JEDNE
BICIKLISTKINJE
KROZ KAŠGAR

SUZANA DŽOJNSON

Prevela
Eli Gilić

■ Laguna ■

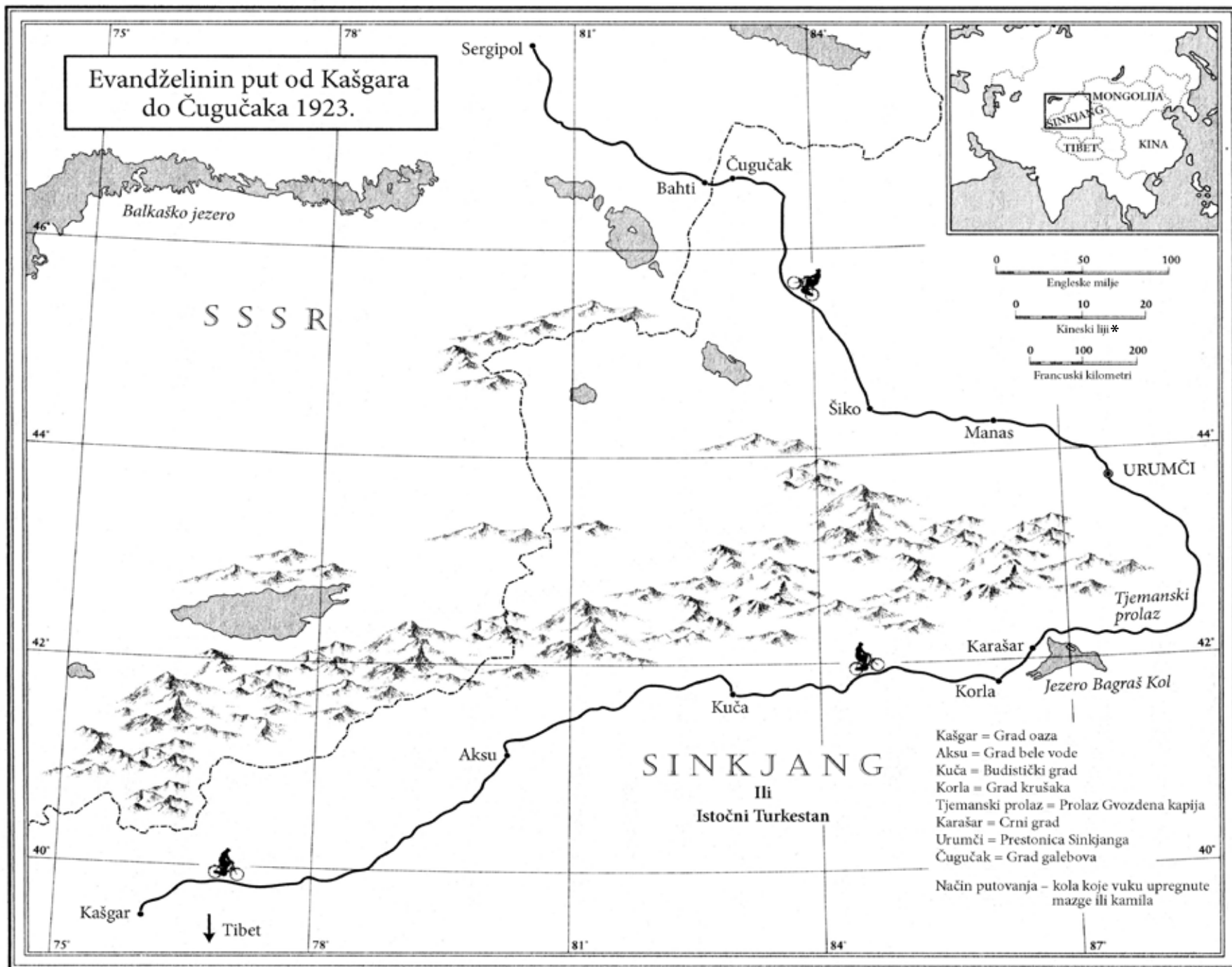
Ovde se završava ptičji put, naš put, put reči,
a posle nas horizont za nove ptice će doći.
Mi smo ti što kuju bakar na nebu, na nebu gde krčiče
drumove za nama i iskupljivaće našim imenima nad
oblačnim obroncima dalekim.
Brzo ćemo udovičinim spustom u polja sećanja poći i
podići šator poslednjim vetrovima: duvaće da pesma
živi, i duvaće
na pesminom putu. Posle nas, biljke će nići nad drumov-
ima kojima smo samo mi hodili i posvetili svojeglavim
koracima svojim.
Uklesaćemo na poslednjim kamenovima: „Slava ti, živote“,
te utonuti u sebe same. A posle nas ostaće horizont
za ptice nove.

Mahmud Darviš, *Ovde se završava put ptica*

Jer ptica nebeska odnijeće glas i što krila ima dokazaće riječ.

Knjiga propovjednikova, 10:20*

* Stari zavjet, Jugoslovensko biblijsko društvo, Beograd, 1998. Svi navodi iz starozavetnih knjiga dati su prema ovom izdanju, u prevodu Đure Daničića. (Prim. prev.)

* Li je tradicionalna kineska mera za dužinu, iznosi približno pet stotina metara. (Prim. prev.)

Nekoliko stvari valja zapamtiti: *Prouči državu kojom ćeš putovati i stanje drumova, nauči da tumačiš mapu, upoznaj svoju rutu, opšti smer itd. Uvek osmatraj put koji prelaziš; drži malu beležnicu uza se i zapisuj sve što je zanimljivo.*

Marija E. Vord, *Vožnja bicikla za dame*, 1896.

Vodič jedne biciklistkinje kroz Kašgar – Beleške

Kašgar, Istočni Turkestan, 1. maj 1923.

Sa žaljenjem primećujem da mi čak ni *Vožnja za dame SA OBJAŠNJENJIMA KAO ŠTO SU UMETNOST OKRETANJA PEDALA – SAVETI ZA POČETNICE – ODELO – ODRŽAVANJE BICIKLA – MEHANIKA – UČENJE – VEŽBANJE, ITD., ITD.*, ne može pomoći u trenutnoj nevolji: našle smo se u škripcu.

Mogla bih početi i od kostiju.

Spržene su, pobelele od sunca, poput majušnih flauta. Pvikala sam vozaru da stane. Rano je veče; nestrpljivi smo da stignemo na odredište jer smo, po engleskom običaju, putovali u najvrelije doba dana. To su ptičje kosti, naslagane ispred jednog tamarisa. Pretpostavljam da sam mogla pročitati svoju sudbinu iz oblika koji su načinile u prašini da sam samo umela da ga protumačim.

Utom sam čula krik. Užasan zvuk dopro je iza skupine osušenih topola, koje ničim ne ublažavaju pustoš ove

pustinjske ravnice. Sišla sam i osvrnula se ne bih li ugledala Milisent ili svoju sestru Elizabet, ali nijednu nisam videla. Milisent više voli da jaše konja nego da se vozi u kolima, tako joj je lakše da se zaustavi kad hoće da pripali svoju hatamen cigaretu.

Put nas je pet sati vodio kroz prašnjavu udolinu, čiji je najniži deo načičkan tamarisima što izbijaju iz humki nanesene zemlje i peska nagomilanih oko korenja, a onda smo naišli na ove mrtve topole.

Iskrivljene saksaulove stabljike sive kore tiskaju se između stabala, a iza paprati kleči jedna devojčica. Povijena je i ispušta neobične zvuke nalik njakanju. Vozar mi se bez žurbe pridružio i zajedno smo se zagledali u nju. Drzak i prepreden kao svi njegova kova, grickao je komadić drveta ne govoreći ništa. Utom je devojčica podigla glavu da nas pogleda. Imala je deset-jedanaest godina, a trbuh joj je nabrekao poput kineske dinje. Vozar je samo zurio u nju. Pre nego što sam stigla išta da kažem, pala je naglavačke, otvorenih usta kao da će jesti zemlju i nastavila da ispušta uznemirujuće jecaje. Čula sam topot kopita Milisentinog konja na stazi od raštrkanog kamena.

„Porodiće se“, naslutila sam.

Milisent, naša predvodnica, predstavница misionarskog reda Nepokolebljivo lice – naša dobročiniteljka – čitavu večnost je silazila s konja. Očigledno se ukočila posle višerasovnog putovanja. Oko nas zuje insekti, izmamljeni na otvoreno pošto je vrućina popustila. Posmatram Milisent. Ne postoji u pustinji upadljiviji prizor od nje dok nimalo graciozno silazi s konja, isturenim nosom parajući vazduh i s velikim rubinom na prstenu koji odudara od njene muškobanjaste odeće.

„Tako je mlada, još dete.“

Milisent se nagla nad devojčicu i prošaputala nešto na turkijskom. Šta god da je rekla, to je izazvalo krik praćen strahovitim jecajima.

„Počelo je. Mislim da će nam biti potreban forceps.“

Milisent naloži vozaru da približi kola sa zalihama i poče da pretura po svom prtljagu, tražeći lekarsku opremu. Dok je to radila, videla sam kako skupina žena, muškaraca i dece – možda jedna velika porodica – ide stazom prema nama, upire prstom i zaprepasčeno se gurka kao da smo tuđinske demonke s kosom nalik slami koje su se odjednom stvorile na njihovom putu. Milisent ih pogleda pa im reče svojim propovedničkim glasom:

„Odmaknite se i dajte nam malo prostora, molim vas.“

Očigledno zapanjeni njenim rečima, ponovljenim na kineskom i turkijskom, postavili su se kao da poziraju za fotografiju i ućutali tek kad se devojčica u prašini oslonila na dlanove i kolena pa kriknula toliko glasno da obori drveće.

„Pridrži je, Evo, brzo.“

Uplakano dete, s neprilično nabrekli stomakom, pogledalo me je poput zabalavljene divlje mačke. Nisam htela da je dodirnem. Ipak sam klekla na zemlju ispred nje, položila joj glavu na kolena i pokušala da je pomilujem. Čula sam kako Milisent moli jednu staricu da pomogne, ali veštica se odmakla kao da će je dodir s nama okužiti. Devojčicino lice mi je na nogama i osećam njene vlažne usne. Možda je pokušala da me ujede, ali utom se iznenada izvila. Milisent se borila s njom i naterala je da se okrene na leđa. Devojčica je ispuštala žalosne krike.

„Drži joj glavu“, reče Milisent. Pokušala sam da je zauzdam, a Milisent joj je raširila noge i pritisla ih laktovima. Lako joj je podigla tkaninu oko prepona.

Moja sestra još nije stigla. I ona više voli da jaše kako bi, kad joj se prohte, mogla da zađe u pustinju i „fotografiše pesak“. Veruje da će među peskom i dinama moći da uhvati Njega. *I suho će mjesto postati jezero i zemlja sasušena izvori vodeni, u stanu zmajevskom, po ložama njihovijem biće trava, trska i sita...** Pevala je te i druge odlomke naročito piskavim glasom, koji je poprimila otkako ju je potpuno zaposeo verski zanos. Osvrnula sam se ne bih li je ugledala, ali zalud.

I dalje su se čuli krici, neizrecivo žalosni zvuci, kad je Milisent gurnula prst u nju kako bi napravila mesta za forceps. Mešavina krvi i neke druge tečnosti pokulja i isprska je po zglobo.

„Ne bi trebalo to da radimo“, rekla sam. „Odvedimo je u grad, mora da tamo ima nekoga s više iskustva od nas.“

„Nemamo vremena. Milosrdni Hriste, smiluj se i sačuvaj nas“, Milisent me nije pogledala, „sluge svoje, od straha i zloduha, koji hoće da unište delo ruku Tvojih.“

Gurnula je forceps i začuo se vrisak iz sveg glasa.

„Gospode, olakšaj muke ovog porođaja“, nastavi Milisent, gurajući i vukući dok je pojala. „Podari nam snagu i istrajnost da donesemo život uz Tvoju svemoguću pomoć.“

„Ne bi trebalo ovo da radimo“, ponovila sam. Devojčici je kosa mokra, a oči ispunjene stravom, kao konju u oluji. Milisent zabaci glavu kako bi joj se naočare podigle uz nos. A onda je jednim brzim pokretom, nalik podizanju sidra, plavičasto-crvenkasto stvorenje iskliznulo s ogromnom količinom vodnjikave materije i uletelo, kao riba, u Milisentine ruke. Krv iz mlade majke brzo je pravila crveni polumesec u prašini. Milisent prinese nož pupčanoj vrpci.

* Knjiga proroka Isaije, 35:7. (Prim. prev.)

Utom se pojavi Lizi, držeći lajku, odevena u našu uniformu: crne satenske čakšire ispod tamnoplave svilene suknje i crnog kineskog pamučnog kaputića. Porub suknje joj je umrljan ružičastom prašinom koja obavlja sve. Zastala je i zagledala se u prizor pred sobom poput izgubljene devojčice na rubu vašara.

„Lizi, donesi vodu.“

Milisentin nož zauvek je odvojio bebu od majke, koja se stresla i opustila glavu, dok je dete nalik ribi glasno tražilo da ga puste u raj. Polumesec se i dalje širio.

„Gubi previše krvi“, reče Milisent. Devojčica je okrenula glavu u stranu; prestala je da se bori.

„Šta da uradimo?“

Milisent se tiho molila, ali je nisam dobro čula zbog bebinog plača.

„Trebalo bi da je prebacimo nekud, da potražimo pomoć“, rekla sam, ali Milisent nije odgovorila. Posmatrala sam je kako podiže majčinu ruku. Odmahnula je glavom, ne gledajući me.

„Milisent, ne.“

Uzalud sam govorila, ali nisam mogla da poverujem: život je iščileo pred nama, iscurio u pustinjske pukotine, lako kao da se oblak pomerio. Odmah se začu dreka okupljenih posmatrača.

„Šta kažu, Lizi?“, povikala sam. Krv i dalje curi između devojčicinih nogu, plima koja s nadom traži obalu. Lizi zuri u crvene tragove na Milisentinom zglobo.

„Kažu da smo ubili devojčicu“, odgovorila je, „da smo joj ukrali srce kako bismo se zaštitili od peščanih oluja.“

„Molim?“ Lica svetine usuđuju se da mi se približe, tiskaju se uz mene, spuštaju ruke s crnim noktima na mene. Odgurnula sam ih.

„Kažu da smo uzeli devojčicu da nam podari snagu, i da nameravamo da ukrademo bebu i pojedemo je.“ Lizi je brzo govorila onim čudnim piskavim glasom. Ona vlada nedokučivim turkijskim jezikom mnogo bolje od mene.

„Umrta je na porođaju, prirodnom smrću, kao što dobro vidite“, povika Milisent zalud na engleskom, pa ponovi na turkijskom. Lizi donese vrčeve vode i ćebe.

„Zahtevaju da nas pogube.“

„Budalaština.“ Milisent uze ćebe od Lizi. Stoje zajedno; dama i njena sluškinja.

„A sad“, Milisent visoko podiže bebu koja je urlala, kao da joj je odrubljena glava, nudeći je, „ko će uzeti ovo dete?“

Ni zvuka, samo nema lica što je gledaju s nevericom.

„Ko je odgovoran za ovo žensko dete? Ima li srodnika?“

Već znam odgovor. Niko je ne želi. Niko iz te svetine nije ni pogledao devojčicu, još dete, koja leži na zemlji, niti krv što natapa zemlju. Insekti joj već šetaju po nogama. Lizi podiže ćebe i Milisent umota ljutitu, urlajuću hrpu kostiju i kože. Predala mi je bebu bez reči.

Potom su nas starešina porodice i njegov sin „ispratili“ do kašgarskih gradskih kapija, gde je, nekim magijskim vidom sporazumevanja, već stigla vest o našem dolasku. Iako je rano večer, prekršajni sud je otvoren. Dovedi su kineskog predstavnika jer ovom regijom upravljaju Kinezi, iako je ona zapravo muslimansko-turkijska. Temeljno su pretražili naša kola i pregledali imovinu. Izvadili su moj bicikl, koji je, kao i mi, čini mi se, privukao mnogo sveta. Ovde retko viđaju bicikle i prosto je nezamislivo da ga voze žene.

Milisent je objasnila: „Mi smo misionarke, sasvim smo miroljubive. Naišle smo na mladu majku dok smo prilazile vašem gradu.“ Zatim nam je prošaputala: „Sedite nepomično kao Buda. U ovakvim prilikama je najbolje ostati ravnodušan.“

Bebina lobanja je na čudan način topla pod mojim dlanom, ni meka, ni tvrda; postavljena ljuštura ispunjena svežom krvlju. Prvi put držim tek rođenu bebu, devojčicu. Čvrsto sam je uvila u ćebe i privila uza se ne bih li umirila ljutite pesnice i ljubičastocrvena lica besne rulje što je urlala, ogorčena i užasnuta. Beba je naposletku od iscrpljenosti utonula u san. Pogledavala sam je svaki čas, bojeći se da će umreti. Teško nam je da sedimo nepomično kao što nam je rečeno. Čuju se mrmljanja i brze rasprave na mesnom narečju. Milisent i Lizi prosiktaše:

„Pokrij kosu.“

Brzo sam stavila maramu. Kao i moja majka, imam užasnu jarkocrvenu kosu, koja privlači ogromnu pažnju u ovim predelima. Za vreme poslednje etape našeg putovanja od Oša do Kašgara naročito su muškarci zurili otvorenih usta kao da sam naga, kao da skakućem s krilima na leđima i srebrnim alkama u nosu. U selima su deca trčala prema meni i upirala prstom pa uzimala kao da se boje sve dok mi nije dozlogrdilo te sam počela maramom da pokrивam glavu kao muhamedanka. To je uspevalo, ali marama mi je spala za vreme onog natezanja u prašini.

Milisent je prevela: zbog optužbi očevidaca bićemo izvedene pred sud i optužene za ubistvo i veštičarenje (ili prizivanje demona). Tačnije, Milisent je optužena. Ona je visoko podigla bebu i petljala nožem oko devojčice.

„Moraćemo da ih podmitimo kako bismo se izvukle iz ovoga“, prošaputa Milisent, lica otvrdlog kao pustinjska zemlja spečena suncem.

„Daćemo vam novac“, rekla je tiho, ali razgovetno, „mada moramo da pošaljemo poruku našim pristalicama u Šangaju i Moskvi, što će potrajati nekoliko dana.“

„Bićete naši gosti“, odgovori zvaničnik. „Naš veliki grad Kašgar rado će vas ugostiti.“

I tako su nas primorali da ostanemo u ovoj ružičastoj, prašnjavoj udolini. Nismo baš u „kućnom pritvoru“, mada priznajem da ne vidim razliku, budući da moramo tražiti dozvolu kako bismo izašle iz kuće.

London, sadašnje vreme

Pimliko

Pogrešila je što je upalila mirišljave sveće; sad soba miriše kao sintetička borova šuma. Frida ih ugasi snažnim duvanjem. Jedan i dvadeset ujutru. Zatvorila je prozor, spustila okno uz tresak, pa se pogledala u ogledalu. Njen svileni prsluk je boje unutrašnjosti školjke – hladan, srebrnast, drhtav – a ona deluje ubledelo i sitnije zbog biserne nijanse. Pogledom je potražila džemper, pa iz boce koju je otvorila prolila vino u sudoperu – da uđe malo vazduha. Načas je gledala kako krvavocrvena tečnost otiče. Sad je ušlo dovoljno vazduha. Sudeći po mirisu, ionako je loše. *Bar mu nisam napravila večeru.* Pogledala je telefon na stolu. Nema poziva, nema poruka, ničega.

Načas je razmišljala da li da napuni kadu, ali nije imala snage da se potopi, niti je znala kad da izađe iz vode. Skinula je maskaru vatom. Kad je poslednji put bila u krevetu s

Natanijelom, pre nekoliko meseci, rekao joj je: „Neverovatno mi je da si pustila da prljav ležim pored tebe.“ Istrljala je lice peškirom. I njoj je bilo neverovatno. Tri kaktusa stoje na prozorskom okviru kao tri umorna vojnika koji čekaju naredbe. Naslonila je prst na žutu bodlju najvećeg i pritisnula da se ubode, ali trn je omekšao i polomio se od njenog dodira. Kaktusi imaju blede mrlje po sebi. Potrebna im je nega. Otišla je u kuhinju.

Deca su na prvom mestu. Tako stvari stoje. Da postoji takmičenje, prirodna selekcija ili sistem ocenjivanja, deca bi uvek pobeđivala. Najveći prioritet: sinovi. Izgleda da ih muče besane noći i stalno se bude da se uvere kako je tata tu, da diše u sobi, da mu je ruka blizu njihovih glava i da nikad neće ostati sami u mraku. Snovi im postaju zastrašujući – čudovišta, gusari i usamljenost – kao misli kojima ne mogu da vladaju ili da ih izraze kako valja. Poslednje što žele je da im tata na nekoliko sati nestane u garaži kako bi pušio usred noći

Dlanovi su je zasvrbeli – vrući, pa hladni. S Natanijelom je neko vreme sve bilo u redu, ravnoteža slobode i bliskosti. *Ti si slobodna duša, Fri. Dolaziš. Odlaziš.* Putovanja i sletanja; njegova uzbuđljiva, duboka, bliska impulsivnost. Zbog toga joj je telo postajalo lako, a dnevno bivstvovanje nestvarno i nematerijalno, tako da nije bilo važno što on uglavnom nije prisutan. Ona je vukla konce; onda kad je Natanijel predložio da ostavi ženu i bude s njom, odbila je. Nije želela slomljena srca trojice dečaka na svojoj savesti. Iako nije bila reč samo o tome. On je od onih muškaraca kojima je potrebna nega, kao njenim kaktusima s mrljama. Ona ne želi ništa od toga.

Stala je pored sudopere. *Prva noć otkako se vratila, a on nije s njom.* Odnekud prodreše hladni septembarski

prsti. Napolju je protutnjao voz prema stanici Viktorija. Električni vodovi nad šinama zasvetleše i stvoriše prugu svetlosti, koja je Fridi presekla lice i vrat kao laserom, te je načas bila ogoljena, veliki rendgenski snimak na beloj svetlosti, pre nego što ju je ponovo prekrila tama. Olakšanje je biti kod kuće. Poslednje putovanje, poslednji hotel, nisu bili nimalo zabavni: četiri zvezdice, ali bez sobne usluge i s praznim mini-barom. Policijski i vojni kombiji kružili su trgom ispred hotela i iz zvučnika su odjekivala uputstva. Vlast je ukinula internet u celom regionu i ulice su bile puste, ako se izuzmu osmočlane grupe vojnika što su trčale s opremom za razbijanje demonstracija. Stajala je na prozoru i zurila u telefon kao da joj se slomilo srce. Veza se prekidalala kad god bi pokušala da uspostavi vezu sa inostranstvom. Nekakvi građanski nemiri, ali nije mogla da sazna šta se dešava; znala je samo da ne bi trebalo da bude tu. Gde? Zaista nije važno. Gradovi se sad stapaju u jedan. Tek jedno mesto više na kojem nije bila bezbedna, budući da je Engleskinja, budući da je žena. Zapravo je nevolja u tome što je Engleskinja. Uvek je taksistima govorila da je Irkinja. Niko više ne mrzi Irce.

Rezervisala je prvi slobodan let kući i celim putem mislila na Natanijela. U aerodromskoj čekaonici – toj egzistencijalnoj zoni za usamljene putnike – palo joj je na pamet da je ravnoteža kontrole postala nejasna. Natanijelova nepouzdanost je u njoj budila okrutnu, gotovo parališuću frustraciju. Osećala je nešto novo i sa užasom shvatila da je reč o potrebi ili, što je još gore, žudnji za postojanošću. Prvi put u životu posao joj nije bio dovoljan.

Neko se nakašljao pred vratima. Prokletstvo. Baš kad je skinula svu šminku. Pošla je prema vratima, ali je zastala. Ponovo kašalj. To nije Natanijel. Sačekala je nekoliko

trenutaka pa tiho prišla špijunci. Svetlo gori na stepeništu i jedan čovek sedi na podu naspram njenih vrata, leđima naslonjen na zid, nogu ispruženih ispred sebe. Žmuri, ali ne izgleda kao da spava.

Frida odskoči ustutnjalog srca, ali nije odolela a da ponovo ne proviri. Sad gleda prema njoj, kao da može da vidi kroz vrata. Pomislila je da će neznanac ustati i prići vratima, ali on je pogledao svoju šaku, ne pomerajući se. Držao je olovku.

Otišla je u kuhinju što je tiše mogla. Na plutanoj tabli zabeležen je broj telefona „Gradskih čuvara“, grupe dobrovoljaca zadužene za čišćenje ulica i zbrinjavanje beskućnika; uvek može da ih pozove. Ili policiju? Ima dvostruku bravu na vratima, ali samo će mu privući pažnju ako je sad zaključa jer će je čuti. Umesto toga, vratila se u dnevnu sobu i ponovo stala kraj prozora. Grupa dečurlije s mobilnim telefonima se razišla i izgledalo je da nema nikoga na ulici, samo kiša, beton potklobučen od vlage i drhtanje grana otežalih od vode. Povremeno bi se čuo kašalj sa stepeništa. Gradska lisica, mršava i olinjalog krzna, šmugnula je ispod kanti za smeće. Frida pogleda pustu, mokru ulicu i odluči. Izvadila je jastuk i ćebe iz plakara. Ponovo je pogledala kroz špijunku. Sad se sklupčao na podu; videla mu je savijena leđa, kožnu jaknu, crnu kosu.

Nesumnjivo nije preporučljivo da mu stavi do znanja da tu živi mlada žena, verovatno sama, ali ipak je otvorila vrata. Čovek je odmah seo i pogledao je. Ima brkove, snene oči, nimalo ružno lice. Frida nije rekla ništa, nije se osmehnula, samo mu je pružila jastuk i ćebe pa brzo zatvorila vrata. Pet minuta kasnije, ponovo je provirila kroz špijunku. Sedeo je s nogama uvijenim u ćebe, naslonjen na zid, s jastukom pod glavom, i pušio.

Ujutru je našla presavijeno ćebe i jastuk na njemu. Na zidu pored njenih vrata nalazio se veliki crtež ptice dugačkog kljuna, čudnih nogu i repa bogatog perjem. Nije prepoznala pticu. Tu su i neke reči na arapskom. Nije ih razumela, iako je pomalo znala arapski. Ispod njih je na engleskom pisalo:

*Kako veliki pesnik kaže, pogođena si,
kao i ja, ptičjim putovanjem.*

Pored ptice je vrtlog paunovih pera, a do njih složen crtež broda načinjenog od jata galebova, galebova koji su poleteli i obrazovali zalazak sunca. Frida je stala ispred vrata da dobro pogleda. Dotakla je crne tragove prstom pa se nagla preko ograde da pogleda niz zavojito stepenište. Čistač je prao prizemlje. Pogledao ju je i klimnuo glavom.

Za početnike: Popni se i kreni! Kako to lako izgleda. Početniku nije lako kao što izgleda, ali svi, ili gotovo svi, mogu naučiti da voze, mada se to može učiniti na razne načine.

Vodič jedne biciklistkinje kroz Kašgar – Beleške

2. maj

Smestili su nas u muslimansku gostionicu jer Kinezi smatraju da smo previše malerozne da bi nas ugostili. „Gošće“ smo u gostionici *Skladno bratstvo* i setila sam se reči Marka Pola o ovom gradu pogođenom vrućinom:

Žitelji Kašgara zapanjujuće poznaju đavolju rabotu opčinjavanja budući da teraju svoje idole da govore. Svojim vradžbinama mogu izazvati promene vremena, stvoriti tamu i činiti brojna dela toliko neverovatna da oni koji ih nisu videli ne bi poverovali.

Ja verujem. Ne bi me čudilo da vidim kako đavo vreba u svakom uglu ovog unutrašnjeg dvorišta u kome smo zatvorene.

Jutros, dok smo čekale Milisent, Lizi i ja smo se upinjale da vidimo žene s velovima i plaštovima dok su hitale

tamo-amo. Nose drečave ogrtače preko tunika i živopisne marame za glavu. Iako su im lica pokrivena, moguće je pretpostaviti koje su lepe a koje nisu po tome koliko vešto nameštaju marame.

„Živopisnije su nego što sam mislila.“ Sedimo na podu, na prostirkama i jastucima jarkih boja, u prostoriji nalik prijemnici što vodi u unutrašnje dvorište. Lizi se namestila naspram mene i škljoca svojim dragocenim foto-aparatom.

Ispred glavnog ulaza u gostionicu stoji drvena tabla, na kojoj su crvenim slovima ispisane reči „Jedna prava vera“. Limene šerpe poređane su na policama u natrpanoj kuhinji, a ukrašeni čajnici sa izrezbarenim koštanim drškama ponosno su postavljeni u sobi za pušenje. Naš domaćin, Muhamed, toči sebi gorak čaj zelene boje, držeći neobični čajnik visoko nad šoljama kako bi se para izvijala poput drhtavog konopca. Služe doručak na bakarnim poslužavnicima, postavljenim tako da možemo da gledamo središnji deo kuće, fontanicu čija voda otiče u plitak bazen ukrašen razbacanim laticama ruža i geranijuma. Isklesani stubovi od topole vode do zabata, a živopisni balkon opasuje drugi sprat. Pretpostavljam da tekuća voda u ovom žednom pustinjskom predelu predstavlja uvek prisutni simbol Muhamedovog ličnog bogatstva.

„Toliko mnoštvo žena. Milisent kaže da među njima ima i supruga i kćerki.“

„Lizi, hoću da pitam za bebu. Misliš li da je živa?“

Lizi sleže ramenima.

Muhamed se vratio i počeo da postavlja na sto vrčeve sa sokom od krušaka i lubenica, tanjire s drhtavim, nedovoljno kuvanim jajima, paradajzom posutim šećerom, zdele s jogurtom s ružinim laticama. Sledio je niz plavih zemljanih posuda s medom, bademima, maslinama i grožđicama zajedno s činijama debelih rezanaca nalik crvima. Ispod

čudne brade, Muhamedovo lice je mršavije i mlađe nego što se čini na prvi pogled. Iako tek natuca engleski, primetila sam da je sinoć, kad se Milisent tiho pomolila nad hranom, okrenuo glavu i frknuo kroz nos, kao konj koji vuče uzde.

Lizi i ja smo se neznatno trgle pa podigle pogled kad je iz jedne mračne sobe izašla Milisent u tamnoplavom pamučnom kaputiću. Njena nepokorna kosa, kovrdžava, koja se opire njenom nastojanju da je umiri voskom, stoji joj, kao i uvek, kao oblak oko glave.

„Novac za podmićivanje od Kopnene misije stići će tek za nekoliko nedelja, što znači da nemamo izbora osim da ostanemo u Kašgaru“, rekla je i klekla pred postavljenim stolom. Nije se osmehnula i isturila je bradu nagore kao da pokušava da dostigne neki ispust na koji će je nasloniti. Milisent ima čudno telo za ženu određenih godina koja nije rađala: iznenađujuće devojačke kukove i struk, kao da ju je mleko ženstvenosti zaobišlo, mada nije ni muškobanjasta iako se ne obazire na uobičajena ženska ograničenja, što je u suprotnosti s njenim ženstvenim usnama, smehom i piskavim glasom.

„A beba, Milisent?“

„Našli su joj dojilju. Uskoro će nam je vratiti.“ Milisent otpli gutljaj soka od kruške pa oliza tanke usne i pogleda me.

„Nije odlučeno šta će biti s bebom, ali zasad si ti odgovorna za nju.“

„Pobogu, Milisent, ne znam kako da se staram o bebi. Samo sam htela da se uverim da nije umrla ili spaljena na lomači.“ Nije se obazirala na mene i pripalila je cigaretu hatamen.

„Ne zaboravi da nas on trpi, iako smo nevernice, u svojoj gostionici zato što smo žene, bezopasni pol – ne bi trebalo da protraćimo ovu priliku. Otkrila sam da jedna njegova

kćerka, Kadega, govori ruski te smo uspele veoma dobro da se sporazumemo. Udešeno je da počnemo s fonetskim časovima. Nestrpljiva je da 'vežba engleski'.

Milisent teži da ulovi mlade žene u svetu mrežu kao što ribar hvata klenove, a kakav bi to ulov bio: da je pravo iz kuće lažnog proroka odvede pravo u naručje jedinog pravog Proroka.

„Kako možeš biti sigurna da hoće da 'vežba engleski'?“, pitala sam. „Možda stvarno želi da *nauči engleski*.“

„Mogu li da te podsetim“, Milisent ustade od stola i gurnu naočare uz nos, „na Jevanđelje po Mateju 28:16-20 i na jedanaest apostola koji su posumnjali u Isusa u Galileji. Šta je on uradio? Okrenuo se prema njima i rekao: Dade im se svaka vlast na nebu i na zemlji. Idite dakle i naučite sve narode krsteći ih va ime oca i sina i svetoga Duha. Učeći ih da sve drže što sam vam zapovijedio.“

Završila sam sledeću rečenicu umesto nje: „I evo ja sam s vama u sve dane do svršetka vijeka.“

Tiho je prosiktala. Ljuti je što poznajem Sveto pismo i odnedavno je počela da se oslanja samo na poznatije odlomke. Lizine oči, uvek krupne i vlažne, postadoše još krupnije i vlažnije: *nemoj, Eva*. Pomislila bih da je to nemoguće.

„Pa, čini mi se da je ovo mesto prikladno kao i bilo koje drugo za osnivanje misije.“

Lizi me pogleda. Prošlo je mnogo meseci otkako smo otišle sa stanice Viktorija (gde sam utovarila svoj divni, zeleni ženski bicikl marke BSA). Prtljag nam je obeležen fantastičnim rečima: BERLIN. BAKU. KRASNOVODSK. OŠ. KAŠGAR. Pre nego što smo pošle, velečasni Džejs Makraven govorio je o našem odredištu (takvom kakvo je) kao o najneposećenijem mestu na zemlji. Košćatim prstima je bušio nevidljive mehure u vazduhu dok je razglabao o

jalovim pustinjama punim zlih idola i bića ništa boljih od životinja, pogledom nagoveštavajući da sam nekako zaslužna za takvu jalovost, takav pust, neznabožački teren. Ležala sam na tvrdom neudobnom krevetu u Školi za obuku Kopnene misije u Liverpulu i držala ukradenu, zabranjenu i stoga veoma dragocenu jabuku pod čebetom. Dok sam prstom prelazila po blistavo crvenoj kori, pokušavala sam da zamislim pustinju, prizivala ogromna, pusta prostranstva puna prelamanja svetlosti i bezbroj nijansi peska. Probušila sam koru kako bi potekao sokić i vrhom prsta izdubila rupu baš kao što bi crv učinio, žudeći da stignem do pustog mesta, misleći o spokoju i nepomičnosti koji mora da su svojstveni takvom krajoliku. Tek moram da otkrijem to blaženo ništavilo. Umesto toga, neprekidno smo se povlačile naokolo: vozne karte i nepoznati hoteli, torbe pune kinina i flastera, odmotavanje i smotavanje vreće za spavanje, rasprave s vodičima, tovarjenje i rastovarivanje sanduka, tegobne glavobolje. A onda smo se, prošavši Oš, suočile s groznim tandrkanjem u poštanskim kolima; truckanjem kostiju i mučenjem mišića koje se ne može uporediti ni sa čim. Tu je i mučnina jer se gadimo gotovo sve, ako ne i sve raspoložive hrane i imamo beskonačne muke s buvama.

Ipak, možda, posle više nedelja potucanja, Lizi i meni je palo na um da ćemo otputovati do kraja sveta pa načiniti još jedan krug. Mislim da nijedna od nas nije očekivala da ćemo stati. Zahvalna sam što mi je Lizi uputila onaj pogled. U poslednje vreme mi se čini da ju je Milisent ukrala, začarala i odvojila od mene. Naša blizina na ovom putovanju poništila je svaki osećaj bliskosti te sam ostala sama i gledala njih dve, ali videla sam da ni ona ne želi da ostane ovde. Bar smo u tome složne.

London, sadašnje vreme

Stanica Viktorija

Tajeb je gledao kako Roberto nestaje među putnicima poput debele ribe, ribe sa dna mora. Njegov izgled potpuno odgovara onome što jeste: nizak, zdepast portugalski kuvar. Nije se nijednom osvrnuo.

Dakle, to je to; još jedan deo njegovog života je otcepljen i odbačen kao kiseli komad mandarine. Sad nema povratka u stan u Hakniju.

Tajeb je dva sata čekao Roberta u restoranu na stanici Viktorija i cevčio šolju čaja kako bi trajala što duže. Dok je čekao, povlačio je potpuno prave crte u mreži preko isprepletanog perja sokolovog krila koje je nacrtao na salveti nalivperom ukradenim iz prodavnice polovne robe. Lako je krasti u ovoj zemlji, za razliku od Sane, gde prastare čiče sede u uglovima radnji i tezgi i, mrena razbistrenih khatom*,

* Khat je tzv. arapski čaj, biljka koja se žvaće kao duvan i ima stimulativno dejstvo. (Prim. prev.)

gledaju kupcima pravo u prste. Kad je Roberto konačno stigao, isprva je izgledao zabrinuto:

„Jesi li dobro, brate?“, rekao je osmehnuvši se zelenim zubima, što i nije neka preporuka za život proveden u kuhinji.

„Da, *jala*.* Dobro sam.“

„Pa, žao mi je što ću ovo reći, Tajeb, ali čini mi se da si bio u pravu što si bio paranoičan.“ Roberto položi šake na lepljiv sto i raširi debele prste.

„Stvarno? Zašto?“

„Ponovo su dolazili.“ Roberto zaškilji prema Tajebovim žvrljotinama na salvetama – krila, kandže, kosti.

„Policija?“ Tajeb se zavalj u stolici.

„Da. Dvojica u civilu. Bez uniformi, što je verovatno loš znak. Hteli su da razgovaraju s tobom.“ Roberto se počese i ostavi tri ružičasta traga na masnom obrazu.

„Anvar je bio napolju, hvala bogu“, nastavi on, „ali imali su spisak imena. Pročitani su ga i Anvar je na njemu. Kao i ja, ali tražili su vas dvojicu.“

„Jesu li rekli još nešto?“

„Pitali su imaš li vizu? I znaš li išta o... Al... Al... Al... džazu ili nečemu sličnom?“

„Al-Džahizu?“ Tajeb se ispravi i slučajno šutnu goluba koji je ključao plastičnu kašičicu ispod stola.

„Tako je.“

„Šta si rekao?“

„Rekao sam da nemam pojma o čemu pričaju.“

„Al-Džahiz – *Knjiga o životinjama*.“

Roberto slegnu ramenima pa pogleda Tajeba i seti se da pita: „Gde si sinoć spavao?“

„Ispred jednih vrata u stambenoj zgradi u Pimliku.“

* Arapski: dobro, hajde. (Prim. prev.)

Usledila je pauza. „Slušaj, družo. Mislim da ne bi trebalo da dolaziš neko vreme ako ti je viza malo, znaš, nesigurna. Mogao bi sve da nas uvališ u nevolje, razumeš. Mislim da je Nidal mnogo zabrinut.“

Tajeb pomisli na Nidala u njihovoj kuhinji kako cokće zbog kutija *Kentaki frajd čiken* i boca dijetalne koka-kole. Nidalova mirnoća mu je uvek išla na živce. Način na koji je slagao hranu, prvo je određene boje pa sitničavo vodio računa o sadržaju kredenca, beskrajno proveravao jesu li tavanska vrata dobro zatvorena; Tajeba je nerviralo samo Nidalovo postojanje.

„Slušaj. Kaži Nidalu da ne brine. Neću dolaziti. Imam neke ponude.“

„Dobro.“ Roberto izgleda kao da mu ne veruje. Iako je navukao izraz koji podseća na osmeh, ipak se nije osmehnuo. Roberto je tad ustao i samo što nije istrčao, poslednji put mu je rekao „čuvaj se“ i brzo se stopio s ljudima koji prolaze stanicom na putu nekuda.

Golub je i dalje ključao blizu Tajeba kao da traži nešto određeno. Deluje nemoguće da toliki ljudi imaju kuda da odu. Kako bi se smirio, crtao je, stvarao kružne crte, tačkice i crtice. Nema svrhe da se ljuti na Roberta, Nidala ili Anvara. Izdaja je prejaka reč za uklanjanje neprijatnosti. Umirilo ga je mastilo koje je krvarilo na salvetu dok je u glavi vodio razgovor sa sobom: ako se izgubiš, najbolje je da se usredsrediš na nešto i ne odvajaj pogled od toga, da se uravnotežiš, kako ne bi ponovo pao.

Sinoć, kad je saznao da ne može otići kući, kad nije imao gde da spava, odabrao je jednu ženu, ne sasvim nasumično – bila je žena, na kraju krajeva, i izgledala mladoliko – i pratio ju je. Po kiši je gurala crveni bicikl pločnikom na Bakingam palas roudu. Nije joj dobro video lice jer je oborila glavu

budući da je kiša jako padala pod surovim uglom. Putnički autobusi *Nešenel ekspresa* škripali su na mokrom asfaltu, gradski autobusi i crni taksiji borili su se za mesto na ulici. Na semaforu je skrenula u Iburi bridž roud i kratkotrajna mahnita atmosfera autobuske stanice Viktorija odmah se raspršila, kao nekom čarolijom. Taj strmi put već je odavao utisak mirnije londonske sporedne ulice. Padina je zapravo železnički most i Tajeb je kroz pukotinu u zidu video razgranate šine položene poput metalnih drumova koji ne vode nikuda. Četiri bele kule elektrane *Batersi* u daljini stajale su nadrealno i bez svrhe naspram prljavog gradskog neba. Trepnuo je na desno oko, poput okidača foto-aparata, kao da hoće da ih uslika.

Na kraju mosta žena je otvorila metalnu kapiju i ušla u zatvoreni stambeni blok. Gledao ju je kako zaključava bicikl za držač uza zid i nestaje u prvom ulazu. Na zidu je tabla: Kompleks Pibodi. Ispod table je neko urezao lobanju i ukrštene kosti u opeku. Čuo je zveckanje ključeva kad je ušao u zgradu. Vrata. Zatim se popeo, koraci su mu bili tihi. Kad je stigao do vrha, obreo se pred plavim vratima. Broj dvanaest. Neko vreme je sedeo. Prosto nije imao kuda da ode.

Mnogo kasnije dala mu je cebe; malo čudo.

Sad mu je potrebno još jedno čudo. Kuda da ide? Ne pripada zajednici „prognanika“. On nije izbeglica. Odbija da ga povezuju s „imigrantima“ iz Jemena. Osećao je krivicu u jemenskim društvenim klubovima, a to ga je ljutilo. Ne nedostaje mu dom. Prepušten je sudbini ovde kao što je bio i dok je pratio oca s kofom vode kako bi čistio ptičji izmet sa dna njegovih kaveza. Postojalo je vreme kad je imao identitet: nekad je snimao, pravio filmove. Dokumentovao je i posmatrao, ali nije uzeo kameru u ruke otkako je došao u Englesku.

Novi talas ljudi pokuljao je stanicom Viktorija, većina je gotovo trčala, svi važni u sopstvenim univerzumima.

Za sve je kriva Tajebova glupa greška. To se desilo u javnom toaletu na Strandu, onom koji se nalazi neposredno ispred ambasade Zimbabvea: na zidu iznad umrljanog pisoara Tajeb je mat akrilikom naslikao dugovratu pticu. Trebalo je da bude prepoznatljiva kao noj, ali nije bio siguran da li je tako. Ptica je sedela na pet jaja. S leve strane je pokušao da naslika dugački vretenasti cvet, a s desne rastreseno lišće. Trebalo je da noj izrazom odaje glupost, ali otkrio je da je to veoma teško postići. Ispod noja je napisao:

Noj je najgluplja ptica; tako je zato što ustane s jaja kad poželi hranu; a ako u međuvremenu spazi jaja drugog noja koji je otišao u potragu za hranom, sešće na ta jaja i zaboraviti na svoja.

Hteo je da napiše još nešto kad je čuo bat koraka na stepenicama. Pre nego što je stigao išta da uradi, čak i da vrati poklopac na olovku, u toalet su ušla dva muškarca. Pogledali su Tajeba i on im je uzvratio pogled; svi su ćutali. Jedan je bio visok s licem naruženim ožiljcima od bubuljica. Prišao je zidu i pogledao šta je Tajeb napisao.

„Šta je to?“

„Citat“, odgovori Tajeb tiho. Niži čovek je pročitao, pogledao prijatelja i namignuo mu. Ne izgledaju kao policajci, ali ko zna kako oni danas izgledaju? Viši muškarac izvadi kutiju crvenog marlbora i pripali cigaretu.

„Stvarno umetnički. Mogu li da pitam čiji je?“

Pre nego što je Tajeb stigao da odgovori, mlađi čovek, kome je Tajeb tek sad video guste malje na nadlanicama, zakikotao se bez razloga:

„Prilično si sočan s tim tamnim očima. Ordiniraš li u ovom kraju?“

„Molim?“ Piskav smeh odbijao se od vlažnih zidova. Tajeb se instinktivno nije obazirao na njega i pogledao je starijeg gospodina; ima oko pedeset, stariji je od Tajeba desetak godina.

„Pita nudiš li na prodaju još neke usluge osim umetničkih. Ne obraćaj pažnju na njega. Ima pokvaren um.“

Tajeb pogleda prljave pločice na podu, nadajući se da se neće primetiti koliko se prenerazio. Namestio je samouveren i opušten izraz, pa se osmehnuo i pogledao ih.

„Ne *ordiniram*. Ne.“

„Šteta“, reče kosmati s piskavim glasom. „Volim malo egzotike.“ Visoki čovek se zagledao u noja.

„To je citat, prijatelji moji.“ Tajeb je zaključio da je družljivost najbolji pristup. „Iz majstorskog dela *Knjiga o životinjama* velikog Al-Džahiza. Mada me žalosti što moj crtež ne služi noju na čast.“

Visoki muškarac baci opušak na pod i zgazi ga kubanskom petom. Okrenuo se prema pisoaru. Otkopčao je šlic. Čulo se kako tečnost pada u pisoar i onda je vonj, metalni vonj ispunio vazduh. Čovek je gledao Tajeba dok je pišao.

„Hoćeš li s nama na piće?“ Tajeb je petljao s kopčom svoje torbe, otvarao je i zatvarao, svestan da čovek i dalje drži ud u rukama, da ne žuri da ga skloni. Kad je čuo povlačenje šlica, podigao je pogled i klimnuo glavom. Pomislio je kako je najbolje da pođe s njima ako su policajci.

Budući da je petak predveče, prizemlje *Koal houla* na Strandu bilo je puno gradskih tipova crvenih lica. Kreštave žene dodavale su jedna drugoj čaše vina sa šanka, velike okrugle čaše nalik činijama na stabljikama. Bar u podrumu

je hladniji i tamo je manja gužva. Upoznali su se – Grejam, kosmati; Metju, visoki – i Grejam je otišao do šanka.

„Dakle, ti crtaš grafite?“

„Ne.“ Tajeb pogladi brkove. Prsti ga svrbe od želje za cigaretom. Ožiljci na Metjuovom licu duboki su i smisleni, kao da pričaju neku priču.

„Više volim sebe da doživljam kao glasnika.“

„Stvarno. A kakva ti je poruka?“

„Volim da podsećam ljude na to da njihovi postupci imaju posledice.“ Otegao je glas s u reči „posledica“.

„*Sviđa* mi se kako si to izgovorio.“ Grejam je seo i spustio tri čaše crnog vina na sto.

„Da“, reče Metju. „Jednom umalo nisam istetovirao dupe: *postupak* na jednom guzu i *posledica* na drugom.“

„E, to bi prenelo poruku“, javi se Grejam.

Tajeb se osmehnuo, bio je velikodušan. Je li ovo nabacivanje? Pomerio je stopala pod stolom, samouveren, misleći kako će lako izaći na kraj s pederima. Otpio je gutljaj vina i lecnuo se. Besplatna hrana i piće za jednu noć.

„Imaš li papir?“, upita Metjua. Ovaj iscepa list žutog papira na linije iz često korišćenog rokovnika. Tajeb izvadi kaligrafsko pero i stade da crta.

„A ovo je“, rekao je dok je skicirao pticu zdepastih nogu, „*Kurb*. U mojoj domovini postoji legenda da je bezbedno usidriti brod kad ptica kaže *kurb amad*.“

Grejam je iscepao podmetač za pivo na veoma sitne delove. Metju se osmehnuo Tajebu kao da je kakvo ljupko štene.

„Ovo je druga ptica.“ Nacrtao je okruglo telo i dugačke noge nalik štapićima. „*Samaru* se javlja kad se putnik vraća s dugog putovanja.“ Tajeb je pogledao Metjua, ali lice izbrazdano ožiljcima bilo je potpuno bezizražajno i nedokučivo.

„Koja ti je omiljena ptica?“, upita ga Tajeb.

„Golub“, odvrati Metju. „Zapušten, prljav, običan i ćudljiv – kao ja.“

„Kao ti“, reče Grejam nadureno.

„Tako sam i mislio. *Samurak* na persijskom znači golub, a golubovi prenose poruke. Oni nagoveštavaju povratak.“

Metju se nasmeja. „Kažeš da je to znak. Da je trebalo da se sretnemo? Šašavko jedan, mislim da ćemo se lepo slagati. Kakva lepa, zabavna stvarčica pronađena u klonji.“ Iskapio je čašu jednim gutljajem i zaškiljio. Ubo je Grejama u nogu.

„Hajde da naručimo celu bocu.“

Glupi, budalasti Tajeb; nije protumačio te poruke kako treba, zar ne? I pogledaj ga sad. Konobar koji izgleda kao Sudanac vrzma se naokolo, čekajući da odnese njegovu šolju. Nema svrhe da se ljuti na Roberta, Nidala ili Anvara, pomislio je ponovo – oni nisu nimalo krivi.

Tajeb izmahnu nogom prema golubu ispod stola, ali promaši. Golub se otetura dalje. Primetio je da mu je jedna noga povređena, ali izgleda da mu to ne smeta; nastavio je bezbrižno da kljuca.

Teškoće koje se moraju savladati: Teško je popeti se, teško je upravljati i teško je okretati pedale; zatim je teško raditi sve to zajedno.

Vodič jedne biciklistkinje kroz Kašgar – Beleške

3. maj

Muhamedova prva žena Rami je zanjihala rukama kao da ljuljuška nešto, znak da bi trebalo da pođemo s njom. Koža ispod očiju joj je slojevita i nabrana kao na ušćerenim baklavama koje su nam služili u Ošu. Napokon, pošto smo dva dana pile čaj s Muhamedom i buljukom posetilaca, uveli su nas u ženske odaje, što je veoma dobrodošlo posle beskonačnih susreta s muškarcima u turbanima, šarenim haljinama i mekim kožnim čizmama, koji su nudili svoje usluge – kovači, vozari, kuvari, krojači – i zapitkivali: „Gde su vam muževi? Gde su vam deca? Zašto vam je otac dozvolio da pođete na put bez muškaraca?“

Soba na spratu je mračna, pruge svetlosti dopiru kroz nejednake prozore polupokrivene zastorima. Žene različitih godina sede na jastucima i prostirkama i gledaju nas dok nespreno stojimo usred sobe, ne znajući treba li da sednemo